

การศึกษาครั้งนี้เป็นความพยายามครั้งแรกในประเทศไทยที่จะจัดทำดัชนีเพื่อวัดการพัฒนาไปสู่ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศ เป็นการสะท้อนนโยบายในการบริหารประเทศของรัฐบาล โดยใช้ปี พ.ศ. 2548 เป็นปีแรกที่จะมีการประเมินผล สิ่งที่คาดหวังก็คือเพื่อจะให้รัฐบาลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจะต้องพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป และเพื่อที่จะให้มั่นใจได้ว่าดัชนีทุกตัวสามารถนำไปใช้วัดได้ภายใต้เวลาและงบประมาณที่จำกัด ตัวเลขที่จะนำมาทำเป็นดัชนีจะนำมาจากแหล่งทุติยภูมิเท่านั้น

ได้มีการแบ่งดัชนีออกเป็นเจ็ดมิติประกอบด้วย มิติเศรษฐกิจ จริยธรรมและวัฒนธรรม สังคม การศึกษา การบริหารจัดการภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวเลขที่นำมาใช้ในการคำนวณใช้ตัวเลขระหว่างปี พ.ศ. 2544-2548 ตัวเลขแต่ละชุดประกอบด้วยค่าที่สังเกตได้ 5 ค่า มีเหตุผลอย่างน้อยสองประการที่จะใช้ตัวเลขในช่วงระยะเวลาดังกล่าว และไม่ใช้ตัวเลขก่อนหน้านั้น (พ.ศ. 2540-2543) ประการแรก เนื่องจากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2543 คนเป็นจำนวนมากยังไม่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงดีพอและไม่ทราบว่าประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างไร ประการที่สอง ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2543 เป็นช่วงที่ประเทศยังมีปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจค่อนข้างหนักหน่วง จึงเป็นช่วงเวลาที่ลักษณะพิเศษไม่สามารถใช้อธิบายกรณีปกติได้

ในการกำหนดดัชนีชี้วัดในแต่ละมิติได้ใช้กรอบเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาอธิบายในลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้และคุณธรรม ในฐานะที่เป็นปัจจัยนำเข้า ขณะที่ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน มีฐานะเป็นกระบวนการของเศรษฐกิจพอเพียง ผลผลิตก็คือความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อย่างมั่นคงและยั่งยืน ผลลัพธ์ก็คือความสุขของหน่วยวิเคราะห์ที่นำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นวิถีชีวิตและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในที่สุด (Impact) ก็คือ ประโยชน์สุขของทุกคนในสังคม

ก่อนที่จะมีการพัฒนาดัชนีชี้วัด ได้มีการสำรวจความรู้ในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของกลุ่มต่างๆ ในสังคม เริ่มจากระดับประเทศที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่ฉบับที่ 8-10 (พ.ศ. 2540-2554) ที่ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิสัยทัศน์ในการวางแผนดังกล่าว เป็นที่น่าเสียดายว่ารัฐบาลกลับเป็นฝ่ายที่ค่อนข้างจะเชิงช้ำในการนำเอาไปประยุกต์ รัฐบาลชวน (พ.ศ. 2540-2544) ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจจำเป็นต้องบริหารประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีงบประมาณค่อนข้างจะจำกัดมาก รัฐบาลชวนใช้เวลาเกือบทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจโดยไม่มีโอกาสที่จะจัดทำโครงการที่ส่งเสริมความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงมากนัก รัฐบาลทักษิณ (1) (พ.ศ. 2544-2547) มีโอกาสดีกว่ามากเพราะเป็นช่วงของการฟื้นตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจ อีกทั้งรัฐบาลได้ประกาศว่าจะบริหารประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจ

พอเพียง แต่ในความเป็นจริงกลับเสนอนโยบายประชานิยมซึ่งมีผลในการสวนทางกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสิ้นเชิง มีเพียงรัฐบาลสุรยุทธ์ (พ.ศ. 2548 ถึงปัจจุบัน) ที่ประกาศว่าจะใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังไม่เคยดำเนินการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับแนวทางพัฒนาในทิศทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจนแต่อย่างใด

ส่วนหน่วยงานต่างๆ ของรัฐได้มีการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในฐานะที่เป็นนโยบายของกระทรวงอยู่บ้างในช่วงรัฐบาลชวน มีจำนวนกระทรวงเพิ่มขึ้นที่ดำเนินนโยบายพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นในรัฐบาลทักษิณ เนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศเป็นนโยบายในการบริหารประเทศแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล ภายใต้รัฐบาลสุรยุทธ์ หน่วยงานเหล่านี้ได้เพิ่มโครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลโดยตรง

ในกรณีของธุรกิจเอกชนมีแนวโน้มที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพิ่มขึ้น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการนำมาใช้น้อยมากก็คือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะถ้ามีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงจริงก็จะเป็นการขัดผลประโยชน์ส่วนตัวและของกลุ่มผู้บริหาร ในขณะที่ภาคประชาชนและองค์กรประชาชนก็มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะกระจัดกระจายทั่วประเทศทั้งในเมืองและชนบท แต่ผลจะปรากฏเด่นชัดมากกว่าในชนบท ส่วนท้องถิ่นในชุมชนใดมีความเข้มแข็งก็สามารถทำให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นนำเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นนโยบายในการบริหารท้องถิ่นบ้างแล้ว พร้อมกับมีแนวการเมืองท้องถิ่นแบบสมานฉันท์

ในการพัฒนาและคัดเลือกดัชนีในมิติต่างๆ ได้มีการทดสอบดัชนีแต่ละตัวเพื่อให้แน่ใจว่าดัชนีแต่ละตัวมีความเป็นอิสระต่อกัน หลังจากนั้นจะรวมกันเข้าไว้ตามดัชนีหมวดต่างๆ เมื่อได้ค่าดัชนีแต่ละหมวดแล้วก็จะนำมาคำนวณหาค่าดัชนีในแต่ละมิติ ผลในที่สุดปรากฏดังนี้

มิติ	คะแนน	น้ำหนัก	คะแนนรวม
			ภายหลังการถ่วงน้ำหนัก
เศรษฐกิจ	1.84	0.3	.552
จริยธรรมและวัฒนธรรม	2.02	0.1	.200
สังคม	2.52	0.1	.252
การศึกษา	2.38	0.1	.238
การบริหารจัดการภาครัฐ	2.00	0.15	.300
การบริหารจัดการภาครัฐกิจเอกชน	2.88	0.05	.144
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	2.00	0.1	.200
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1.72	0.1	.172
รวม		1.00	2.060

คะแนน 2.00 คือ ค่าเฉลี่ย ซึ่งหมายความว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากค่าเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2544-2548 ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ผลของดัชนีรวมในปี พ.ศ. 2548 ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากค่าเฉลี่ยระหว่างปี พ.ศ. 2544-2548

อย่างไรก็ตามปรากฏว่ามีผลของดัชนีที่ค้ำขึ้นในกรณีของมิติการบริหารจัดการของภาครัฐกิจ เอกชน มิติทางสังคม และการศึกษา ซึ่งมีคะแนนเท่ากับ 2.88, 2.52 และ 2.38 ตามลำดับ แต่ถ้าพิจารณาประเด็นปัญหาในมิติต่างๆ จะมีผลดังนี้

มิติเศรษฐกิจ

มิติเศรษฐกิจ	คะแนน
1. การกระจายรายได้	1.0
2. การใช้จ่ายเพื่อการบริโภค/รายได้เพื่อการใช้จ่ายจริง	1.0
3. อัตราการเปิดประเทศ	1.0
4. มูลค่าปัจจัยการผลิตที่นำเข้าจากต่างประเทศ (ปุ๋ย)/GDP สาขาเกษตร	1.0

มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม

1. คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน	0.0
2. อัตราการตายจากอุบัติเหตุและเป็นพิษ	1.0
3. อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากร	1.0
4. จำนวนการหย่าร้างต่อคู่สมรส 1,000 คู่	1.0
5. จำนวนเด็กที่ถูกทอดทิ้งต่อประชากรเด็กแสนคน	1.0

มิติการศึกษา

1. อัตราการศึกษาต่อของนักเรียนมัธยมศึกษา	1.0
2. จำนวนเด็กค้อยโอกาสทางการศึกษาต่อประชากรวัยเรียน	1.0

มิติการบริหารจัดการภาครัฐ

1. ความโปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐ	1.0
--	-----

มิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

1. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระยะยาว	1.0
--	-----

มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. คุณภาพทรัพยากร (แหล่งน้ำ)	1.0
2. ปริมาณทรัพยากร (พื้นที่ป่า)	1.0

ดัชนีเหล่านี้อาจอธิบายได้ว่าเป็นผลมาจากปัญหาความไม่โปร่งใสของภาครัฐ ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานานแล้ว ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งมีผลกระทบต่อปริมาณการบริโภคมากเกินไปของผู้ที่มีรายได้น้อย (เนื่องจากมีรายได้น้อย) มีการออมในประเทศไม่พอเพียงต้องอาศัยเงินลงทุนจากต่างประเทศ ขณะเดียวกันการที่มีผู้ที่มีรายได้น้อยจำนวนมากทำให้ประเทศต้องหารายได้จากการส่งออกเป็นสำคัญก่อให้เกิดมีอัตราการเปิดประเทศค่อนข้างจะสูงเป็นปัญหาต่อการมีภูมิคุ้มกันต่ำ การที่มีการกระจายรายได้อย่างไม่เป็นธรรมทำให้มีผลกระทบต่อมาตรฐานทางจริยธรรมในปี พ.ศ. 2548 ส่วนหนึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการดำเนินงานของรัฐบาลทักษิณ (1) (พ.ศ. 2544-2547) ที่เน้นการบริหารจัดการโดยเอาเงินเป็นตัวตั้ง เน้นโครงการประชานิยม เน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยการเพิ่มการบริโภคมากกว่าการเพิ่มขีดความสามารถในการผลิต ผลที่ตามมาคือการที่ประชาชนเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นและมีความเสื่อมโทรมทางจริยธรรมตามมา สะท้อนจากดัชนีที่เสื่อมถอยทางจริยธรรมและวัฒนธรรมในปี พ.ศ. 2548 ดังที่ได้แสดงมาแล้ว ซึ่งสะท้อนจากปัญหาต่างๆ ที่ได้แสดงไว้แล้วรวมทั้งปัญหาการหย่าร้างที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากมีความกดดันทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้นเป็นสาเหตุให้เด็กที่ถูกทอดทิ้งมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น เมื่อบิดามารดามีฐานะยากจนครอบครัวแตกแยก อัตราการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาจึงลดลง เด็กที่ด้อยโอกาสมีสัดส่วนสูงเพิ่มขึ้น เมื่อเด็กในชนบทเป็นจำนวนมากขาดการศึกษาหรือไม่มีโอกาสจะศึกษาได้สูงก็ทำให้จำนวนผู้ที่มีการศึกษาที่จะพัฒนาศักยภาพและเทคโนโลยีได้มีไม่มากเท่าที่ควร มีผลต่อความสามารถในการพัฒนาเพื่อการแข่งขันเองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระยะยาว การกระจายรายได้อย่างไม่เป็นธรรมมีผลทำให้พื้นที่ป่ามีจำนวนลดลง และเมื่อพื้นที่ป่าลดลงประกอบกับมีประชากรเพิ่มขึ้นมีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นคุณภาพน้ำจึงเลวลง

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าปัญหาความไม่โปร่งใสของภาครัฐประกอบกับการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมมีผลกระทบต่อปัจจัยต่างๆ เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวนั้นไม่ง่ายที่จะแก้ไขเนื่องจากเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน อย่างไรก็ตามจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวทั้งสองปัญหาพร้อมกันโดยทางอ้อมแต่มีเป้าหมายที่จะบรรเทาปัญหาทั้งสองลงได้ในที่สุดวิธีการที่สำคัญที่สุดคือการเพิ่มอำนาจให้ภาคประชาชนในการตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลอย่างสม่ำเสมอ มาตรการใดๆ ที่จะช่วยให้ประชาชนมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นล้วนเป็นมาตรการที่มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้